

Інститут гуманітарно-технічної освіти НТУ імені М.П.Драгоманова
Науковий часопис
ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
Серія 13
Науково-методичний супровід освітніх процесів професійної підготовки
студентів у вищих педагогічних навчальних закладах
Випуск 09
Січень 2010
с. 123-129

УДК 378.635.5.032(477)

Мох Ю.А.
м. Харків

**ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ**

У статті автор розглядає педагогічні аспекти професійно значущих якостей майбутніх офіцерів. Виділено і схарактеризовано п'ять 7 груп професійно значущих якостей військового фахівця: гностичні, моральні, комунікативні, організаторські і проектувально-конструктивні. Виділено показники прояву професійно значущих якостей у навчальній діяльності курсантів.

В статье автор рассматривает педагогические аспекты профессионально значимых качеств будущих офицеров. Выделены и охарактеризованы пять групп профессионально значимых качеств военного специалиста: гностические, нравственные, коммуникативные, организаторские и конструктивные. Выделены показатели проявления профессионально значимых качеств в учебной деятельности курсантов.

In the article the author views pedagogical aspects of professionally important qualities of future officers. Five groups of professionally important qualities of a military specialist: gnostic, moral, communicative, organizational and protective-constructive are singled out and characterized. The indices of manifestation of professionally important qualities in educational activity are singled out.

Постановка проблеми. Аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових джерел довів, що поняття «якість фахівця», комплексні оцінки якості та похідні поняття від них дістають дедалі ширшого застосування в різних галузях, зокрема в галузі педагогіки. На думку К.В. Корсака, пристосування цього поняття до освіти «порівняно нова справа, викликана самим життям, пошуками як загальноприйнятого його визначення, так і формування засобів вимірювань».

Аналіз досліджень і публікацій. Означені питання розглядалися в працях В.Безпалька, І.Богданової, С.Гончаренка, А.Лігоцького, М.Нещадима, Л.Одерія, В.Оконя, П.Підкасистого, А.Субетто, Н.Тализіної, В.Циби та інших. Натомість у сучасній педагогіці не існує єдиного загальноприйнятого трактування цих понять та похідних від них.

Мета статті – розглянути педагогічні аспекти професійно значущих якостей майбутніх офіцерів.

Виклад основного матеріалу. За Новим тлумачним словником української мови, *якість*, як філософська категорія, виражає «внутрішню визначеність предмету, яка становить специфіку, що відрізняє його від інших; ступінь вартості, цінності, придатності чого-небудь для його використання за призначенням; ту чи іншу характерну ознаку, властивість, рису чого-небудь». Одночасно, *якість* визначається і як «одне будь-яке із розмаїтих означень суттєвості предмету», і як «об'єктивна і достатньо повна характеристика об'єктів, що виявляється в сукупності їх властивостей». Р.Декарт і Дж.Локк ввели розрізнення якостей на первинні, що належать самим предметам (величина, форма, рух тощо), і вторинні – суб'єктивні, що обумовлюються властивостями особи, яка сприймає враження від предмета (об'єкта), і є відбиттям зв'язку особи - суб'єкта з предметом (об'єктом).

Щодо якості освіти, то, на думку П.Одерія, це поняття «містить комплекс ознак: оволодіння системою знань, навичок і вміння використовувати їх у професійній діяльності». Цю думку поділяє В.Оконя і зазначає, що інтегральний показник якості підготовки фахівців відображує, з одного боку, «результати оцінки різних властивостей випускників, а з іншого – ефект їхньої віддачі на виробництві». У свою чергу, А.Лігоцький пропонує «інтегральну якість підготовки фахівців характеризувати функцією показників потенційної, реалізованої та справжньої якості», при чому реалізовану якість повинні оцінювати самі споживачі фахівців.

Зазначимо, що в педагогічному аспекті якості характеризуються:

- а) як сформовані риси особистості, що стійко виявляються в поведінці, як органічний сплав реальних дій, внутрішніх відносин і переживань;
- б) як довгостроково існуючі характеристики, що виявляються в поведінці індивіда в різних ситуаціях;
- в) як стійка властивість особистості в тій або іншій сфері життєдіяльності, що виражається в органічній єдності її потреб, свідомості, емоційно-вольової сфери й практичних дій.

З метою виявлення змісту найважливіших ПЗЯ військового фахівця треба звернутися до дослідження ПЗЯ вчителя, оскільки й у професійній діяльності будь-якого випускника військового ВНЗ значущими є управлінська й командно-виховна діяльності.

Виходячи з того, що «військовий фахівець – професіонал повинен мати досвід керівника й організатора; уміння утримувати й реалізовувати функцію управління в мінливих умовах військово-професійної діяльності; уміння користуватися методологічним інструментом як засіб стикування різнопредметних знань в галузі своєї професійної діяльності» [1, с. 7],

доцільно представити комплекс якостей керівника і вихователя. Розглянутий різними авторами.

Аналіз праць учених з позицій провідних видів діяльності військового фахівця дозволяє стверджувати, що, на наш погляд, найбільш логічною є класифікація професійно значущих якостей, що запропоноване Ю.Леньовим [2]. Так, він визначає професійні якості як комплекс взаємозалежних і взаємодоповнюючих один одного складних, соціально-обумовлених компонентів особистості офіцера, а основні професійні якості, котрі необхідні офіцерові для успішного виконання службових функцій він поділяє відповідно до провідних видів діяльності (командну, інженерну, виховну), що перебувають у певній функціональній залежності. Крім того треба зазначити, що дана класифікація віддзеркалює структуру розвитку особистості в ході діяльності, у взаємозумовленості з вимогами характеру професії.

Отже, можна говорити про те, що ПЗЯ особистості:

- співвідносяться й формуються в певній діяльності;
- характеризуються як здібності до конкретної діяльності, які в цій же діяльності й розвиваються;
- ПЗЯ особистості військового фахівця є сукупністю істотних і найбільш стійких особистісних властивостей, умінь і здібностей, які необхідні для виконання професійних функцій професійної діяльності.

Слід указати, що успішність діяльності професіонала має оцінюватися за ступенем відповідності рівня сформованості знань, умінь і навичок тим вимогам, які вимагає майбутня професійна діяльність. А тому, формуючи ПЗЯ у навчально - виховному процесі, треба ґрунтуватися на багатофункціональності професії військового фахівця. Оскільки майбутня службова діяльність офіцера має комплексний характер, поєднуючи функції командира, інженера, організатора, керівника, вихователя й реалізується через гносеологічний, конструктивний, комунікативний й організаторський аспекти діяльності, то в процесі навчання кожний зі цих аспектів і кожна виконувана функція мають бути цілеспрямовано забезпечені певною системою прояву наявних особистісних якостей, умінь і здібностей військового фахівця [1].

Абітурієнти, які вступають до військового ВНЗ, володіють певними психічними властивостями, необхідними для майбутньої професійної діяльності, проте в процесі їхньої адаптації до військового способу життя, знайомства з новими ролями відбувається, за К.Платоновим, подальша перебудова психічних властивостей відповідно до вимог діяльності. При відповідній організації навчально-виховного процесу психічні властивості курсантів (спрямованість, психічні процеси й властивості, характер, здібності) закріплюються в діяльності, спілкуванні і пізнанні й стають соціально й професійно важливими якісними проявами особистості.

У контексті нашого дослідження слід наголосити, що процес підготовки фахівців у ВВНЗ є багатокомпонентною системою високого ступеня складності, де кожна навчальна дисципліна, у тому числі й

гуманітарна (українська мова, філософія, іноземна мова тощо) виконують навчальну, виховну, розвивальну функції. У процесі їх вивчення курсанти поглиблюють спеціально-професійні знання, усвідомлюють місце і роль професії в суспільстві, розвивають інтелектуальні, організаторські, комунікативні й моральні якості і вміння особистості офіцера, а також самостійність, творчу активність і особисту відповідальність за результативність навчання.

З-поміж значної кількості якостей виділяємо п'ять груп професійно значущих якостей особистості військового фахівця, які доцільно розвивати в навчально-виховному процесі та спілкування на заняттях з гуманітарних дисциплін:

- гностичні якості необхідні офіцерові для виявлення психічного стану підлеглих, вибору необхідних методів впливу, вивчення себе і власної діяльності з метою самовдосконалення;
- моральні якості виражають суспільну спрямованість офіцера, дозволяють уникати ускладнень і конфліктів, підтримувати доброзичливі відносини з колегами і підлеглими;
- комунікативні якості дозволяють офіцерові встановлювати й підтримувати відносини й сприятливий соціально-психологічний клімат у військовому колективі;
- організаторські якості дозволяють офіцерові управляти діяльністю військового колективу й своєю діяльністю з метою виконання поставлених завдань;
- проектувально-конструктивні якості необхідні офіцерові для планування командно-штабної й виховної діяльності, передбачення утруднень у роботі з військовим колективом.

Розглянемо ці якості більш детально (див. табл.)

Таблиця

Характеристика якостей особистості військового фахівця, актуальних для майбутньої військово-професійної діяльності

Професійно значущі якості офіцера	Показники прояву якостей у навчальній діяльності
<p>Гностичні якості</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Спостережливість 2. Здатність до самоаналізу, рефлексії 3. Здатність відмовитися від стереотипів у діяльності, перебороти інерцію мислення 4. Концентрація й перерозподіл уваги 5. Об'єктивність у своїх оцінках 	<p>Виявляються в плануванні спілкування з підлеглими з урахуванням психологічних закономірностей, у виборі найбільш ефективних методів і прийомів роботи з підлеглими, у діях згідно ситуації, у швидкій реакції на зміни, у виділенні головного й узагальненні, у баченні в явищах і фактах деталей, які інші не зауважують, у гнучкості мислення.</p>
<p>Моральні якості</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Відповідальність за 	<p>Виявляються в спокої й стійкості у всіх ситуаціях, у</p>

<p>виконання справи</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Почуття власної гідності 3. Дисциплінованість 4. Життєстійкість 5. Честь 	<p>відповідальному відношенні до здійснюваної діяльності, гідній поведінці в суспільстві, у самоповазі, у свідомій поведінці, умінні володіти собою, здатності зберігати оптимізм і життєлюбство.</p>
<p>Комунікативні якості</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Товарицькість 2. Уміння запобігати й вирішувати конфлікти 3. Здатність до співтворчості й діалогу з людьми 4. Доброзичливість у відносинах з людьми 5. Почуття гумору 	<p>Виявляються у встановленні контактів «начальник - підлеглий», «підлеглий - підлеглий», у знаходженні в підлеглих найбільш сильних сторін їхньої особистості, у вселянні їм упевненості в собі, у запобіганні і вирішенні конфліктів, в умінні позитивно оцінювати здібності іншого, самокритично ставитися до власних промахів.</p>
<p>Організаторські якості</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Організованість 2. Розпорядливість 3. Ініціативність 4. Самостійність у вчинках і відносинах 5. Справедливість у взаєминах з підлеглими 	<p>Виявляються в умінні управляти діяльністю колективу з урахуванням динаміки його розвитку, в організації своєї діяльності й діяльності колективу, здатності застосовувати нові виховні прийоми, в умінні свідомо підкоряти свою поведінку правилам і нормам, у вимогливості й справедливості у взаєминах, в умінні неупереджено й об'єктивно будувати відносини з іншими людьми.</p>
<p>Проектувально-конструктивні якості</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Цілеспрямованість у постановці й вирішенні задач 2. Здатність до перестройки діяльності своєї і колективу в новій ситуації 3. Уміння передбачати перспективу діяльності своєї й колективу 4. Уміння планувати відносини з людьми 5. Уміння передбачати можливі ускладнення у відносинах і вчинках 	<p>Виявляються в розумному плануванні й упорядкованості пізнавальної діяльності, виборі оптимальних прийомів роботи, умінні передбачити можливі ускладнення, визначенні характеру керівництва роботою, в умінні й здатності до передбачення можливих змін конкретної діяльності, у прагненні і бажанні настроїтися на конструктивний діалог. Не критикувати іншого за те, що він іншої, поважати його точку зору, позицію.</p>

Висновок. Отже, професійно значущі якості майбутнього офіцера є необхідними для ефективного здійснення військової професійної діяльності.

Спираючись на викладене вище та орієнтуючись на комплексний характер категорії якості, визначили професійні якості майбутніх офіцерів як сукупність взаємопов'язаних властивостей і умінь військових фахівців, що формуються в навчально-виховному процесі вищого військового навчального закладу за допомогою засобів дидактичних ігор та відповідають атестаційним критеріям діяльності та проявам професійних якостей військовослужбовців, поданим у атестаційній картці, згідно зі впровадженою у військах новою системою атестування офіцерів на всіх етапах служби. Результати виявлення яких фіксуються через рівні їх сформованості, орієнтовані на вимоги системи стандартів вищої освіти фахівців.

Необхідно зазначити, що якості знаходяться у взаємозв'язку, впливають одне на одне, характеризуються відносною стійкістю й взаємодією між собою.

Цитована література:

1. Гусев В.В. Управление качеством подготовки военного специалиста: опыт системного моделирования: Монография / В.В. Гусев. – Орёл: ВИПС, 1997. – 238с.
2. Ленев Ю.А. Формирование профессиональных качеств у курсантов (исследование на материале вузов войск связи): Дисс....канд. пед. наук. – М., 1993. – 211с.
3. Платонов К.К. Структура и развитие личности / К.К. Платонов. – М.: Наука, 1986. – 256с.